

تېئور خەلق پۈتۈن كىلى

بۈلبۈلگۈيا

شەجاھ خەلق نە شىپاتى

ئۇيغۇر خەلق پوچەكلىرى

بۇلبۇلگويىا

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تاھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 1/《维吾尔民间文学大典》编委会编. - 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2006.2(2007.3重印)
(维吾尔民间文学大典)
ISBN 978 - 7 - 228 - 09850-7

I.维...II.维...III.维吾尔族 - 民间故事 - 作品集-中国 - 维吾尔语 (中国少数民族语言)
IV.1277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第010422号

策 划: 阿布都热合满·艾白
艾合买提·伊明
责任编辑: 艾合买提·伊明
责任校对: 阿布勒孜·阿巴斯 等

维吾尔民间故事 — 1 (维吾尔文) 《维吾尔民间文学大典》编委会 编

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐解放南路348号 邮编: 830001)
新疆新华书店发行
新疆新华印刷二厂印刷
880×1230毫米 32开本 11.375印张 2插页
2006年2月第1版 2007年3月第2次印刷
印数: 4,001-7,000

ISBN 978-7-228-09850-7 定价: 17.00元

ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن

پىلانلىغۇچىلار:

ئەخمەت ئىمىن
ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار

مەسئۇل مۇھەررىرى:
مەسئۇل كوررېكتورى:

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بۇلبۇلگويىا

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 NO)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 880 × 1230 مىللىمېتىر، 32/1
باسما تاۋىقى: 11.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2006 - يىلى 2 - ئاي 1 - نەشرى
2007 - يىلى 3 - ئاي 2 - بېسىلىشى
تىراژى: 4,001-7,000
ISBN 978-7-228-09850-7
باھاسى: 17.00 يۈەن

مۇندەجى

- 1..... چىن تۆمۈر باتۇر
- 18..... مەستان كەمپىر
- 41..... ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا
- 60..... بۇلبۇلگويىا
- 79..... ئالتۇن كوكۇلىلىق بالا
- 92..... كومۇلەك پالۋان
- 103..... قىلىچ ئۆمەر
- 138..... مىڭكۇ باتۇر
- 201..... تۈرمەك چاققان
- 219..... كەنجى باتۇر
- 238..... قەھرىماننىڭ قىسسىسى

چىن تۆمۈر باتۇر

قەدىمكى زاماندا ئىلى ئىقلىمىدا چوڭ بىر پادىشاھ ئۆت-كەنكەن. ئۇ پادىشاھنىڭ ئىككى خوتۇنى بولسىمۇ، ئەمما پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەنكەن، شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلى بىئارام ئىكەن. ئۇ خاپىلىقىنى بېسىش مەقسىتىدە ھەر دائىم شىكار-غا چىقىپ تاماشا قىلىشنى ياخشى كۆرىدىكەن.

ئاي، كۈنلەر ئۆتۈپ، پادىشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى ھامىلدار بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ شىكارغا تېخىمۇ ئامراق بولۇپ كېتىپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىرلىرى بىلەن شىكارغا چىقىپ كەتكەندە، كىچىك خوتۇنى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. بىراق، پادىشاھنىڭ چوڭ خوتۇنى ئىچى تارلىق قىلىپ، بالىنى كۆلگە تاشلىۋېتىپ، ئورنىغا ئىتنىڭ كۈچۈكىنى ئەكېلىپ قويۇپتۇ. پادىشاھ شىكاردىن يېنىپ كەلگەندە، چوڭ خوتۇنى ئالدىغا چىقىپ:

— ئى پادىشاھىم، كىچىك خوتۇنلىرى كۈچۈك تۇغدى، — دەپ خەۋەر قىپتۇ. دەرغەزەپ بولغان پادىشاھ كىچىك خوتۇننى ئۆلتۈرمەكچى بوپتۇ. شۇ چاغدا چوڭ خوتۇنى ھىيلىگەر-لىك بىلەن:

— ئۆلتۈرمىسىلە، پادىشاھىئالەم، بۇ نۆۋەت مەن بىر

قوشۇق قېنىنى تىلىۋالاي، — دەپ يالۋۇرغان بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادشاھ كىچىك خوتۇنىنى بىر قېتىمغا ئامان قالدۇرۇپتۇ. ئارىدىن يەنە بىر قانچە ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. پادشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى يەنە ھامىلىدار بوپتۇ. پادشاھ يەنە بۇرۇنقى ئا-دىتى بويىچە شىكارغا چىقىپ كەتكەنىكى، بۇ قېتىم كىچىك خوتۇنى قىز تۇغۇپتۇ. چوڭ خوتۇنى بۇنىمۇ كۆلگە تاشلىۋې-تىپ، ئورنىغا مۇشۇكىنىڭ ئاسلىنىنى ئەكېلىپ قويۇپتۇ. پا-دشاھ شىكاردىن قايتىپ كەلگەندە، چوڭ خوتۇنى پادشاھنىڭ ئالدىغا مۇشۇكىنىڭ ئاسلىنىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ:

— ئى پادشاھئالەم، بۇ قېتىم كىچىك خوتۇنلىرى ئاسلان تۇغدى، يۇرت ئىچىدە يۈزىمىزنى يەر قىلىۋەتتى، بۇ نېمىدىگەن رەسۋاچىلىق، — دەپ يالغاندىن يىغلاپ ئوردىنى بېشىغا كىيىپتۇ. ئاچچىقلانغان پادشاھ كىچىك خوتۇنغا ئې-غىر جازا بېرىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى بالىلارنىڭ ئەھۋالىدىن ئاڭلايلى:

چوڭ خوتۇنى كۆلگە تاشلىۋەتكەن ھېلىقى بالىلارنى بىر ئېيىق سۇدىن ئاچىقىپ، جاڭگالغا ئېلىپ كېتىپ بېقىپتۇ. بالىلار ئۆسۈپ چوڭ بوپتۇ، ئەقلىگە كەلگەندە ئۇلار بىر - بىرىگە ئات قويۇشۇۋاپتۇ، ئوغۇلنىڭ ئېتى چىن تۆمۈر، قىز-نىڭ ئېتى مەختۇمسۇلا بوپتۇ. بۇ بالىلار سەھرانىڭ ساپ ھاۋاسىدا ساغلام، كۈچلۈك ھەم بەك چىرايلىق بولۇپ ئۆسۈپ-تۇ. كېيىنچە ئۇلار ئېيىقتىن ئايرىلىپ، جاڭگالنىڭ بىر چې-تىگە ئۆي ياساپ، شۇ ئۆيدە ياشاشقا باشلاپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر كىچىك چىغىدىلا ئوۋ قىلىشنى ئۆگەن-گەچكە، تۈرلۈك جان - جانىۋارلارنى تۇتىدىغان ئاجايىپ باتۇر يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. ئۇ ھەر قېتىم ئوۋغا چىققاندا يەتتە كۈن ئوۋ ئوۋلايدىكەن. مىسران قىلچى بېلىدىن، ئالغۇر بۈركۈتى

قولدىن، ئارغىماق ئېتى ئاستىدىن، كاپ - كاپ كۈچۈكى
يېنىدىن ئايرىلمايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە چىن تۆمۈر باتۇر ئوۋغا چىقىپ كەپ-
تمۇيىتىپ، سىڭلىسى مەختۇمسۇلاغا مۇنداق دەپتۇ:

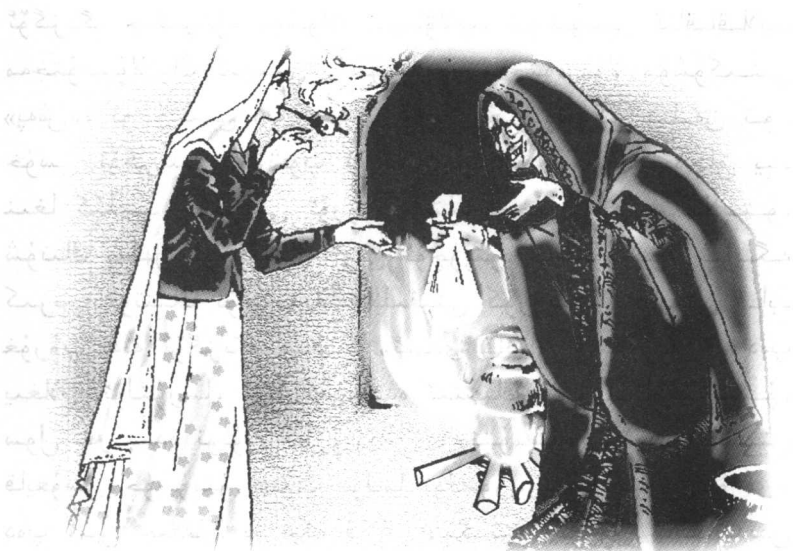
— سىڭلىم مەختۇمسۇلا، مەن ئوۋدىن قايتىپ كەلگۈچە
ئۆگزىگە چىقما، ئوتنى ئۆچۈرمە، سۈنى كۆچۈرمە، توخۇنى
«تاخ» دېمە، مۈشۈكنى «پەش» دېمە، ئوت ئۆچۈپ قالسا، تۈتۈن
چىققان ياققا ئوت سوراپ كېتىپ قالما.

شۇ گەپلەردىن كېيىن چىن تۆمۈر باتۇر مىسران قىلە-
چىنى ئېسىپ، ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، كاپ - كاپ كۈچۈ-
كىنى ئەگەشتۈرۈپ، ئالغۇر بۈركۈتىنى قولغا قوندۇرۇپ ئوۋ-
غا مېڭىپتۇ.

ئارىدىن بىر - ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، مەختۇم-
سۇلا يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ، ئۆگزىگە چىقىپ بېشىنى تاراپ
ئولتۇرۇپتۇ. مۈشۈك بىلەن توخۇسىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ
ئۆگزىگە چىقىپتۇ. مۈشۈك مياۋلاپ، توخۇسى قاقلاپ،
مەختۇمسۇلانىڭ ئىچىنى پۇشۇرۇپتۇ. مەختۇمسۇلا مۈشۈكنى
«پەش»، توخۇسىنى «تاخ» دەپ قوغلاپتۇ. مۈشۈكى بىلەن تو-
خۇسى ئۆگزىدىن چۈشۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ. مۈشۈك ئوچاق يې-
نىغا كېلىپ چوگۇننى ئۇرۇۋېتىپتۇ، توخۇ كۈلنى تاتلاپتۇ،
شۇنىڭ بىلەن ئوچاقنىڭ ئوتى ئۆچۈپتۇ. مەختۇمسۇلا ئۆيگە
كىرىپ ئوتنىڭ ئۆچۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ، ناھايىتى قاي-
خورۇپ يەنە ئۆگزىگە چىقىپ «ئەمدى قانداق قىلارمەن؟» دەپ
يىغلاپ ئولتۇرسا، ئوڭ تەرىپىدە ئىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ،
سول تەرىپىدە تۈتۈن كۆرۈنۈپتۇ. مەختۇمسۇلاغا ئوت تېپىش
قايغۇسى چۈشۈپتۇ. «نېمە بولسا بولسۇن، پېشانەمدىن كۆرەي»
دەپ ئىس چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇزۇن ماڭغاندىن

كېيىن، مورسىدىن ئىس چىقۇۋاتقان بىر ئەسكى تام ئۆيىگە يېتىپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۆي ئىچىدە بىر قېرى مو-
 ماي ئولتۇرغۇدەك. مەختۇمسۇلا «ئەسسالام» دەپ ئۇنىڭ قېشى-
 غا كىرىپتۇ. موماي ئۇنىڭدىن كىملىكىنى، نېمە ئۈچۈن كەل-
 گەنلىكىنى سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا ھەممىنى بىر - بىرلەپ
 ئېيتىپ بېرىپتۇ. موماي مەختۇمسۇلانىڭ ئىككى قولىغا كۈل
 بىلەن تېرىق سېلىپ بېرىپتۇ ۋە بىر تال تېزەكنى تۇتاشتۇ-
 رۇپ، ئۇنى ياغاچقا سانجىپ ئاغزىغا چىشلىتىپ قويۇپتۇ، ئان-
 دىن مەختۇمسۇلاغا:

— ئىككى قولۇڭدىكى كۈل بىلەن تېرىقنى ئۆيۈڭگە بار-
 غۇچە چېچىپ بارغىن، ئارقاڭغا قارىمىغىن، — دەپتۇ.
 مەختۇمسۇلا موماينىڭ دېگىنىنى قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېي-
 ىن، موماينىڭ ئۆيىدىن مەختۇمسۇلانىڭ ئۆيىگىچە ھېلىقى
 تېرىقلار ئۈنۈپ بەلگە بولۇپ قاپتۇ.
 ئۇ موماي ئەسلىدە يەتتە باشلىق يالماۋۇز ئىكەن، مەخ-

تۇمسۇلا ئۇنى بىلمەپتۇ. مەختۇمسۇلا ئوتنى ئېلىپ كېلىپ
دەررۇ ئوت يېقىپ، بىر قازان گۆش پىشۇرۇشقا باشلاپتۇ. كۈن
ئولتۇرۇپ، قاراڭغۇ چۈشۈپ، كەچ كىرىشى بىلەن ھېلىقى
يەتتە باشلىق يالماۋۇز موماي ئىشىككە كېلىپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيدە بارمۇ؟
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا بارمۇ؟
مىسران قىلىچى قوزۇقتا بارمۇ؟
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا بارمۇ؟
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بارمۇ؟

دەپ سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا موماينىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئۆيدىن
چىقماي تۇرۇپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيدە يوقتۇر،
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا يوقتۇر،
مىسران قىلىچى قوزۇقتا يوقتۇر،
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا يوقتۇر،
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە يوقتۇر.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، موماي يەتتە باشلىق
يالماۋۇز سۈرىتىدە ئۆيگە كىرىپ، ئاۋۋال قازاندىكى گۆشنىڭ
ھەممىسىنى يەپتۇ، ئاندىن مەختۇمسۇلانىڭ ئۇزۇن چېچىدىن
تورۇسقا ئېسىپ قويۇپ، تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى شوراپتۇ.
كېتەر چېغىدا مەختۇمسۇلاغا:

— مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىمنى ھېچكىمگە ئېيتما، ئە -
گەر ئېيتىدىغان بولساڭ، مېنىڭدىن زادى قۇتۇلالمايسەن، — دەپ
پوپوزا قىپتۇ. مەختۇمسۇلا قورققىنىدىن ھېچنېمە دېيەلمەپتۇ،
ئاكىسى چىن تۆمۈرنىڭ كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپتۇ.

ئەتسى كۈن كەچ بولۇشى بىلەن، ھېلىقى يالماۋۇز موماي يەنە كەپتۇ، ئۆيدە بار نەرسىلەرنى يەپ بولۇپ، ئىلگىرىكىدەك مەختۇمسۇلانىڭ قېنىنى شوراپتۇ. بۇ ئەھۋال بىرنەچچە كۈن شۇ خىلدا داۋاملىشىپتۇ. مەڭزى ئاناردەك، ھۆسنى گۈلدەك مەختۇمسۇلا كۈندىن - كۈنگە ماغدۇرسىزلىنىپ، زەپىرانىدەك سارغىيىپ كېتىپتۇ.

يەتتىنچى كۈنى چىن تۆمۈر باتۇر ئوۋدىن قايتىپ كېلىپ، سىڭلىسىنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ، كۆڭلىگە گۇمان تولۇپتۇ، چۈنكى سىڭلىسى مەختۇمسۇلا بىر يىل كېسەل بولغان ئادەم. دەك سارغىيىپ كەتكەنىكەن.

— ھەي مەختۇمسۇلا، يەتتە كۈننىڭ ئىچىدە شۇنچە ئو-
رۇقلاپ، سارغىيىپ، ھالىڭدىن كېتىپسەن، نېمە بولدۇڭ؟
كىمدىن ساڭا ئازار يەتتى؟ — دەپ سوراپتۇ چىن تۆمۈر با-
تۇر. مەختۇمسۇلا يىغلاپ تۇرۇپ، يالماۋۇز موماينىڭ قىلغان -
ئەتكەنلىرىنى بىر - بىرلەپ ئاكىسىغا بايان قىپتۇ. بۇنى
ئاڭلىغان چىن تۆمۈر باتۇر ناھايىتى غەزەپلىنىپ: «ئەگەر مەن
شۇ يەتتە باشلىق يالماۋۇزنى ئۆلتۈرمىسەم، چىن تۆمۈر باتۇر
بولماي كېتەي» دەپ قەسەم ئىچىپتۇ ۋە مەختۇمسۇلاغا قاراپ:
— ھەي سىڭلىم، مېنىڭ كەلگىنىمنى ھېچ كىشى بىل-
مىسۇن. مەن ئىشكىنىڭ كەينىگە ئورا كولاپ مۆكۈپ ياتى-
مەن. ئەگەر يالماۋۇز كېلىپ مېنى سورىسا، كۈندىكىدەك:
«كەلمىدى» دەپ جاۋاب بەرگىن، — دەپتۇ، ئاندىن ئېتىغا،
بۈركۈتكە ۋە كۈچۈكىگە قاراپ، — ھەي ۋاپادار جانىۋارلار -
رىم، ئەگەر يالماۋۇز موماي كەلسە، ئۇن چىقارماڭلار، بىر ئا-
مال قىلىپ ئۇنى قولغا چۈشۈرەيلى، — دەپتۇ. بۇ جانىۋارلار
چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ گېپىنى ئۇقىدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، چىن تۆمۈر باتۇر مەيدىسىگە يەتتە قات ساۋۇتنى تېگىپ، بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ، مىسران قىلىچىنى تۇتۇپ ئوردا مۆكۈنۈپ يېتىپتۇ.

بىر كەمدىن كېيىن يالماۋۇز موماي كېلىپ ئىشىكىنىڭ ئالدىدا توختاپتۇ. ئۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ، بەدىنى شۈركۈنۈپ كېتىپتۇ. ئۇ: «بۈگۈن چىن تۆمۈر باتۇر كەلگەن ئوخشايدۇ، قايتىپ كەتمەسە بولماس» دەپ يېنىپتۇ، لېكىن نەپىسى قايىتىپ كېتىشكە قويماپتۇ. موماي: «چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى بىر سوراپ كۆرەي. ئەگەر كەلگەن بولسا قايتىپ كېتەي، كەلمىگەن بولسا ئۇ ۋاقىتتا مېنىڭ بەختىم» دەپ ئويلاپ، ئىشىكىگە يېقىن كېلىپ:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيىدە بارمۇ؟
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا بارمۇ؟
مىسران قىلىچى قوزۇقتا بارمۇ؟
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا بارمۇ؟
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بارمۇ؟

دەپ سوراپتۇ. مەختۇمسۇلا:

چىن تۆمۈر باتۇر ئۆيىدە يوقتۇر،
ئارغىماق ئېتى ئېغىلدا يوقتۇر،
مىسران قىلىچى قوزۇقتا يوقتۇر،
ئالغۇر بۈركۈتى ئورنىدا يوقتۇر،
كاپ - كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە يوقتۇر.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. موماينىڭ يۈرىكى توختاپ، يەتتە بېشىدىكى نىڭ ھەربىرىدىن تۈرلۈك سادالارنى چىقىرىپ، ھاۋا گۈلدۈر - لىگەندەك كىرىپ كەپتۇ، لېكىن ئىچكەركى ئۆيگە كىرمەي:

— ھەي مەختۇمسۇلا، ئاكاڭ چىن تۆمۈر باتۇر كەلگەن
 ئوخشايدۇ، ئۆيۈڭدە ئادەمنىڭ پۇرىقى بارغۇ؟ — دەپتۇ. مەخ-
 تۇمسۇلا تەمكىنلىك بىلەن:
 — ئاكام تېخى كەلمىدى. ئەگەر كەلگەن بولسا ئارغىماق
 ئېتى ئېغىلدا، مىسران قىلىچى قوزۇقتا، ئالغۇر بۈركۈتى ئوردا-
 ندا، كاپ-كاپ كۈچۈكى ئىشىكتە بولماسمىدى، — دەپتۇ.
 — سەن يالغان ئېيتسەن، چىن تۆمۈر باتۇر ئېنىق
 كەلگەن ئوخشايدۇ، ئادەم پۇرىقى كېلىپ تۇرىدۇ، ئۇ يوشۇرۇ-
 نۇۋالغان ئوخشايدۇ، — دەپتۇ يالماۋۇز موماي.
 — بۈگۈن ئاكامنىڭ كۆڭلەك، تامبىلىنى بۇيۇپ، سۈيىلىنى
 ئۆيگە تۆككەندىم، شۇنىڭ پۇرىقى بولسا كېرەك، — دەپتۇ
 مەختۇمسۇلا.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ يالماۋۇز موماي ئىچكەركى ئۆيگە كى-
 رىپتۇ. ئادىتى بويىچە مەختۇمسۇلانى ئۇزۇن چېچىدىن تۈرۈس-
 قا ئېسىپ، ئەمدىلا قېنىنى شوراي دەپ تۇرۇشىغا، چىن تۆ-

مۇر باتۇر ئوربدىن چىقىپ، مىسران قىلچى بىلەن بىر ئۇر-
غانىكەن، يالماۋۇز موماينىڭ بىر بېشى ئۈزۈلۈپ چۈشۈپتۇ.
يالماۋۇز موماي «ئاھ» دەپتۇ - دە، چىن تۆمۈر باتۇرغا قاراپ:
— بىر بېشىمنىڭ ئالدىڭ، قالغان ئالتە بېشىمغا
قانداق جاۋاب بېرىسەن؟! — دەپ قەھرى بىلەن ئېلىشىشقا
كىرىشىپتۇ.

ئېلىشىش بىر كېچە - كۈندۈز داۋام قىپتۇ. چىن تۆمۈر
باتۇر يەنە بىر بېشىنى چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز موماي
ئۆيدىن قېچىپ چىقىشنىڭ ئىلاجىسىنى تاپالماي، چىن تۆمۈر
باتۇرغا يەنە ئېسىلىپتۇ، يەنە بىر كېچە - كۈندۈز ئېلىشىپ-
تۇ. چىن تۆمۈر باتۇر بۇ قېتىم يالماۋۇز موماينىڭ يەنە بىر
بېشىنى چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. ئۈچ بېشىدىن ئايرىلغان يالما-
ۋۇز موماي تېخىمۇ غەزەپ بىلەن تۇتۇشۇپتۇ. چىن تۆمۈر با-
تۇر ئۇنىڭ يەنە بىر بېشىنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز
موماي ئۇياقتىن - بۇياققا قېچىشقا باشلاپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر
ئۇنىڭ بەشىنى كېسىپ چۈشۈرۈپتۇ. يالماۋۇز موماي
ئەمدى ماغدۇرسىزلىنىپ، كۆزلىرى پىيالىدەك بوپتۇ، ئىشىكتىن
قېچىپ چىقاي دېسە، مەختۇمسۇلا قىلچ شىلتىپ چىقارماپتۇ.
ئاخىر چىن تۆمۈر باتۇر يالماۋۇز موماينىڭ ئالتىنچى بېشىنىمۇ
چېپىپ چۈشۈرۈپتۇ. ئەمدى يالماۋۇز موماينىڭ «يەل مۇڭگۈز»
دەپ ئاتالغان بىرلا بېشى قاپتۇ. ئۇ ئامالسىزلىقتىن قۇيۇنغا
ئايلىنىپتۇ - دە، ئۆيىنىڭ تۇڭلۇكىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ:
— ھەي مەختۇمسۇلا، خەپ توختا! خەپ توختا! — دەپ
بەدەر قېچىپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، بىر بېشى
قالغان يالماۋۇز موماينىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. مەختۇمسۇلا
باغلاقلىق كاپ - كاپ كۈچۈكىنى قويۇۋېتىپتۇ. چىن تۆمۈر

باتۇر يالماۋۇز مومايغا يېتىشىپتۇ. يالماۋۇز موماي نائىلاج چىن تۆمۈر باتۇرغا ئېسىلىپتۇ. ئۇلار كەچ كىرگۈچە ئېلىد- شىپتۇ. ئاڭغىچە چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كاپ - كاپ كۈچۈكى يېتىپ كېلىپ، يالماۋۇز موماينىڭ پاقالچىقىدىن چىشلەپ تار- تىپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن يالماۋۇز موماي ھالسىزلىنىپ يىقىد- لىپتۇ. كاپ - كاپ كۈچۈكى ئۇنى تالاپ ئۆلتۈرۈپتۇ. چىن تۆمۈر باتۇر يالماۋۇز موماينىڭ يەتتىنچى بېشىنى ئېلىپ، ئۆيگە خۇشال قايتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يەنە بىرنەچچە ۋاقىت خۇشال - خۇرام ئۆتۈپتۇ. مەختۇمسۇلانىڭ رەڭگىروپى ئاستا - ئاستا ئوڭلىنىپ، ئاۋۋالقى ھالىتىگە كەپتۇ. ئۇ ئاي يۈزلۈك، خۇمار كۆزلۈك، شېرىن سۆزلۈك، سۈمبۈل چاچلىق، قارا قاشلىق، نازۇك بەدەن بىر گۈزەل بوپتۇكى، ئۇنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئەقىل - ھوشىنى يوقىتىپ قويدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى چىن تۆمۈر باتۇر زېرىكىپ، يەنە ئوۋغا چىقماقچى بوپتۇ ۋە مەختۇمسۇلانا:

— ھەي سىڭلىم، مەن يەنە ئوۋغا چىقىمەن. سەن ھەر- گىز ئۆيدىن تالغا چىقىمىغىن، سۇ بويدا ئولتۇرۇپ چېچىڭنى تارمىغىن، — دەپتۇ.

چىن تۆمۈر باتۇر سىڭلىسى بىلەن خوشلىشىپ ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. مەختۇمسۇلانا ئاكىسىنىڭ نەسىھەتىنى يادىدا تۇتۇپ بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆيدىن تالغا چىقماپتۇ، لېكىن كۈنلەر ئۆتكەنسېرى زېرىكىپتۇ. ئاقىۋەت تالغا چىقىپ، ئىد- شىك ئالدىدىكى ئېرىقنىڭ بويدا سۈزۈك سۇنىڭ ئېقىشىغا قىزىقىپ چېچىنى تاراشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئۇزۇن، سۈمبۈل چاچلىرىدىن بىرنەچچە تېلى سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇ

چاچلار سانجۇ پادشاھلىقىنىڭ^① ئوردىسىدىكى كۆلگە ئېقىپ بېرىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا سانجۇ پادشاھىنىڭ ئوغلى ئوزمۇخ نۆ-كەرلىرى بىلەن كۆلنىڭ بويىدا ئولتۇرغانىكەن. شاھزادە ئوز-مۇخ كۆل بويىغا كېلىپ باش - كۆزىنى يۇيۇۋاتسا، ئۇنىڭ قولىغا ھېلىقى چاچلار ئېلىنىپ چىقىپتۇ. بۇ چاچلارنىڭ ئۇ-زۇن ۋە سۇمبۇللۇقى شاھزادىنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. ئوزمۇخ نۆكەرلىرىدىن:

— بۇ نېمىدېگەن ئۇزۇن چاچ؟ كىمنىڭ چېچى؟ — دەپ سورايتۇ. نۆكەرلەر:

— ھەي شاھزادە، بۇ ئىلى ئىقلىمىنىڭ گۈزىلى مەخ-تۇمسۇلانىڭ چېچى ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ چىن تۆمۈر باتۇر دېگەن ئاكىسى بار، ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغان ئەر تېخى چىققىنى يوق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئوزمۇخ مەختۇمسۇلانى كۆرمەي تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ، ۋەسۋەسىگە چۈشۈپتۇ، دەرھال قول ئاستىدىكى بەگلى-رىنى يىغىپ مەسلىھەت ئاپتۇ، نۇرغۇن لەشكەر توپلاپ، مەخ-تۇمسۇلانى بۇلاپ كېلىش ئۈچۈن يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە كۈندىن كېيىن چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كېلىپ ئەتراپىنى قورشاپتۇ. مەختۇمسۇلا بۇلارغا قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئۆگزىگە چىقىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي لەشكەرلەر، بۇ نېمىدېگەن ئۇياتسىزلىق! يالغۇز بىر ئاجىز قىزغا شۇنچە لەشكەرلەرنىڭ كېلىشى نامەردلىك! ئاكام چىن تۆمۈر باتۇر كەلسە قانداق جاۋاب بېرىسىلەر؟! ئوزمۇخ مەختۇمسۇلانى كۆرۈپ، ئوتتەك كۆيۈپ مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي مەختۇمسۇلا، ئۇزۇڭنى ماڭا قوبۇل قىلساڭ

① سانجۇ پادشاھلىقى — موڭغۇل پادشاھلىقى.